

Анета ТИХОВА

ШУ „Епископ Константин Преславски“, България

НЯКОИ НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ ПОКАЗАТЕЛНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ В ТЪРНОВСКАТА РЕДАКЦИЯ НА СТИШНИЯ ПРОЛОГ

Aneta TIHOVA

Shumen University “Bishop Konstantin of Preslav”, Bulgaria

SOME OBSERVATIONS ON DEMONSTRATIVE PRONOUNS IN THE TARNOVO EDITION OF THE STISHEN PROLOGUE

The article successively examines the demonstrative pronouns for general display, for close people and objects, for distant people and objects and for enumerating, which have the function of the 3rd person forms of personal pronouns in the Tarnovo edition of the Stishen Prologue (a calendar hagiographic collection, translated in the first half of the fourteenth century). It is established that the semantics of the demonstrative forms is determined by the context: in a combination with a noun form they have an indicative meaning, and in a combination with a verb form they mean a third-person pronoun, for example, **СЪИ** **БЛАЖЕНИИ** which means **ТОЗИ** блаженият (“this blissful one”), **СЪИ** **БЪШЕ** means **ТОЙ** беше (“he was”). The use of the elongated forms for masculine **ТЪИ**, for feminine **ТЪА**, for the plural **ТЪЕ/ ТЪЕ** which later turn into **he**, **she** and **they**, as well as the presence of the new forms **ТОН**, characteristic of the spoken language, are historically significant.

Ключови думи: показателни местоимения, Стишен пролог, езикови особености.

Keywords: demonstrative pronouns, Stishen prologue, linguistic features.

Стишният пролог (= СтПр) е календарен агиографски сборник, преведен през първата половина на XIV век от атонски и търновски книжовници¹. Цялостно изследване на езика на СтПр липсва, отделни проучвания са посветени на лексикални особености на СтПр (Спасова 2009, 2016 и др.); все още пълното проучване на този средновековен книжовен паметник е предстояща задача в палеославистиката.

¹ Повече подробности за СтПр, както и библиография, вж. (Петков 2000), (Спасова 2009, 2016).

В настоящата разработка се представят някои особености при *показателните местоимения, като целта е да се открие спецификата на употребата им в разглеждания житиен корпус*. Проучването се основава на пълното дванадесеттомно издание: Търновската редакция на Стишния пролог. Текстовете. Лексикален индекс. Т. 1 – 12. Месец септември – август. Пловдив, 2008 – 2014 (Петков, Спасова 2008 – 2014). В своето издание Г. Петков и М. Спасова използват двата най-стари запазени български преписа: за зимното полугодие (от месец септември до февруари) – ркп. БАН №73 от 1368/70 г., а за лятното полугодие (от месец март до август) – ркп. Зогр. 80 от 1345/60 г. При работа със СтПр се ползват както житията, така и включеният лексикален индекс към всеки от томовете. Тъй като дистрибутивните отношения оказват влияние върху значението на местоименията, приведените примери са дадени в контекст, като се посочва в житието на кой светец или мъченик е засвидетелствана съответната местоименна форма, и датата, на която се отбелязва паметта му, посочват се страницата и редът от съответния том в изданието.

Както е известно, показателните местоимения в старобългарски език се използват и като форми за 3 лице на личните местоимения. В СтПр се откриват всички типове показателните местоимения, които съществуват в старобългарски език. Наред с показателната функция, при част от случаите се откриват употреби, в които тези местоимения имат функцията на лични местоимения за 3 лице. Тези третолични местоимения са около 1/5 от всички показателни форми. Тук се привеждат примери, които илюстрират тази употреба.

1. Показателни местоимения за общо показване

За мъжки род освен удължената форма **тѣи** се откриват и примери, при които показателната форма за 3 лице се среща във вида, характерен за говоримия език, **тои**.

а) Показателното местоимение за **мъжки род тѣ** е удължено с анафоричното местоимение за мъжки род **и** и получената форма е **тѣи**. Тази форма се среща в дистрибуция с пълнозначен глагол или със спомагателния глагол: **тѣи вѣше при диоклитіанѣ цѣри**, 12.9. Свмч Автоном, *той беше при император Диоклитиан*, т. 1, 57:8; **тѣи архіереи константина града поставленѣ быѣ**, 12.2. О. Антоний, патр. Константинополски, *той бе поставен за архіерей на Константинопол*, т. 6, 32:32.

При формите **тои** се наблюдава омонимия между нововъзникналата за 3 лице **той** и исторически съвпадналата за дателен и за местен падеж женски род. Като третолично местоимение за мъжки род формата функционира в случай като (17): **тои ѿвѣща вѣмь влѣкѣ**, 23.11. Много полезна повест, *той (юношата) отговори: „Зная, владико“*, т. 3, 81:33; **на колеса възвръже іако да и тои съ мѣнки равнѣ съмрѣть въспрїиметѣ**, 9.3. Св. 40 мци в Севастия, *хвърли (мъченика) върху колата, за да получи и той равна гибел с мъчениците*, т. 7, 32:10. В един случай формата **тои** е в началото на житието като първа дума: **тои вѣше при оуліанѣ престоупницѣ. и сатоурнилѣ игѣмонѣ**

ангирскаго, 22.3. Св. мч. Василий, *той беше при Юлиан престъпник и Сатурнил, Анкирски управител*, т. 7, 67:12-13. Примерите са включени в думите на житиеписеца и тяхното присъствие придава на житията разговорни елементи.

б) В женски род най-често се среща формата **та**. С местоимението се въвежда фраза, която включва спомагателния глагол в 3 л. ед. ч. за минало свършено време и мястото на раждане или владетеля, който управлява: **та вѣше ѿ маркіана гра^а ѿракіскаго**, 16.9. Св. мца Мелетина, *тя беше от тракийския град Маркиан*, т. 1, 66:26; **та вѣше при лѣвѣ велицѣмь цри**, 9.11. Прп. Матрона, *тя беше при император Лъв Велики*, т. 3, 31:7.

С ниска честота са удължените форми за женски род **тыа** (4) и **тыа** (2): **тыа приаць мечнѣа кончинѣа**, 17.9. Св. мци Вяра, Надежда и Любов и майка им София, *тя (Надежда) прие кончина от меч*, т. 1, 67:19; **дѣци моа... и тыа товоа безврѣменно скончаша са**, 29.9. Св. мци Дада, Говедлай и Казд, *дъщеря ми... и тя от теб без време се свърши*, т. 1, 104:8; **не вѣше же тыа иконоворица и еретижница (!)**, 11.2. Св. Теодора, царица, *не беше тя (Св. Теодора) иконоворица и еретичка*, т. 6, 30:4; **тамо и тыа въсприжѣть вѣнецѣ мнѣю**, 3.6. Св. мци Лукилиан и Павла и др., *там и тя (Павла) прие венеца на мъчението*, т. 10, 12:2; **приемши же и тыа мечное всѣжденіе**, 27.9. Св. мца Епихария, *тя като прие осъждане от меч (Епихария)*, т. 1, 95:9; **тыа же вѣрова въ х^а**, 21.4. Александрия, мца, *тя (Александрия) повярва в Христа*, т. 8, 53:15.

В случаите, когато формата **тои** е в конструкцията *датовус абсолютус* и изпълнява функцията на подлог, означава *тя*: **многѣ ѿ семь тои боу младици са**, 9.12. Прор. Анна, *много за това тя (Анна) се моли на Бог*, т. 3, 31:26.

в) В множествено число със значение *те* са формите: **ти**, **тиѣ** (2), **тїѣ** (2), единични са примерите за **ты**, **тыѣ** и **тыа**.

Формата **ти** означава *те* в случаи като: **ти быша въ царство декїа нечестиваго**, 21.3. Св. мци Терентий Африкан, Максим и др., *те бяха в царството на Декий нечестивия*, т. 7, 66:19.

Примерите, когато формата **тиѣ** за 3 л. множествено число означава *те*, не са често срещани (2): **тиѣ проточени бывше скончашѣ**, 28.11. Св. Стефан, *те като бяха заточени, свършиха (живота си)*, т. 3, 94:10. Като вариант е **тїѣ** (2): **прѣвышѣ тїѣ на томь мѣстѣ лѣтѣ 60**, 2.12. Св. отци Иоан и Ираклемон, Андрей и Теофил, *преживяха те на това място 60 години*, т. 3, 9:17; и **тїѣ оученіе простерше съпротивныа глаше гла!**, 18.12. Св. мци Закхей дякон и Алфей четец, и *те (славните мъченици) учението като простираха, казваха думи на съпротива*, т. 3, 79:8.

С единични примери за женски род мн.ч. са **ты** (1), **тыѣ** (1) и **тыа** (1): **ты вѣхѣ ѿ испанїискыа страны**, 23.9. Прп. Ксантина и Поликсена, *те (Ксантина и Поликсена) бяха от Испанийската страна*, т. 1, 82:1; **тыѣ зарѣа вжѣтвенихѣ добродѣтели краѣхѣ себе**, 9.6. Св. мци Текла, Мариамния и др., *те (ж. р.) със зарята на божествените добродетели се украсяваха*,

т. 10, 26:22; **възъпишѣ же и тыя глѣце**, 4.9. Свмч. Вавила, *закрещяха и те* (младенците), *казвайки*, т. 1, 34:3.

Примерите, в които се открива **той** (**той**), са съществени, тъй като формата е присъща за говоримия език и чрез използването ѝ книжовникът се стреми да приближи обикновения читател до духовния подвиг на светците, за които се повествува.

2. Третолични местоимения, образувани от показателни за близки лица и предмети

а) Със значение на третолични за мъжки род присъстват **сьи**, с вариант **сьи** и с единични примери за **сь**, **сьъ**, **сеи**. В съчетание с глагол **сьи** има функция на третолично местоимение за мъжки род, като глаголят може да е пълнозначен или спомагателният глагол **быти**. Примери: **сьи же добродѣтѣлѣ ѿ младынѣ нѣктѣи възлюбивѣ**, 19.10. Прп. о. Йоан Рилски, *той*, *като обикна добродетелта от младостта си*, т. 2, 59:1. Като вариант е **сьи** (10): **сьи оучникъ бы сѣго авѣентѣа**, 1.2. Прп. о. Вендиамин, *той* *беше ученик на свети Авксентий*, т. 6, 8:21.

С единични употреби се откриват: **сь**, **сьъ** и **сеи**: **сь еѣ симонѣ. иже и на-ѡнанилѣ нарицаеми**, 22.4. Св. ап. Симон Зилот, *той* *е Симон, който е наричан и Натанаил*, т. 8, 28:30; **сь еѣ епископъ смирньнскы**, 22.4. Св. ап. Апелий, Лука и Климент, *той* *е епископ Смирненски*, т. 8, 55:19; **сеи вѣше ѿ ерма града егѣпетскаго**, 13.3. Свмч. Савин, *той* *беше от египетския град Ерм*, т. 7, 8:21.

Причината за отпадането на старобългарската форма **сь** е писането *scriptio continuata*, при което след изпадането на краесловните слаби ерове се нарушава изискването на Закона за отворената сричка всички срички да завършват на вокал. В същото време едносричните местоимения се стремят да се подчинят на общата тенденция да се преобразуват в двусрични.

б) Показателното местоимение за женски род с функция на третолично се среща с графични варианти: **сиа**, **сѣа**, **сиа** (2) и **сѣа** (1). Формите **сиа** са образувани от показателно местоимение за женски род **си**, което се удължава с анафоричното местоимение **иа**, като получената форма **сиа** се редуцира до **сѣа**: **сиа ѿ юнааго възраста яремѣ гнѣ възприемши**, 25.6. Св. Феврония, *тя* *от млада възраст като възприе Господния ярем*, т. 10, 58:3; **сиа вѣше при ѡеѡфѣлѣ злочестивѣмѣ**, 23.7. Прп. Анна, *тя* *беше при Теофил Злочестиви*, т. 11, 48:20. В рамките на израза **сѣа вѣше** – *тя* *беше*, третият компонент на фразата показва мястото на рождение или времето, в което живее светицата: **сѣа вѣше ѿ града антиохѣскаго**, 8.10. Прп. Пелагия блудница, *тя* *беше от град Антиохия*, т. 2, 29:13.

С ниска фреквентност са **сиа** (2) и **сѣа** (1): **сиа изъ дѣтства своеѣ**, 8.10. Св. Таисия блудница, *тя* *от своето детство*, т. 2, 30:26; **сиа вѣше ѿ града тира**, 2.4. Прп. Теодосия дева, *тя* *беше от град Тир*, т. 8, 10:28; **сѣа**

баше рабыни нѣкыя жены їудѣяныни павтилїи именемь, 27.3. Св. Матрона, *тя беше слугиня на някоя жена еврейка с име Павтилия*, т. 7, 81:17.

в) За множествено число като третолични местоимения присъстват формите: **си** и **сїи**, **си** (2), за женски род **сїа** (3), **сиа** (1), **сиж** (1) (вм. **сиа**): **си** **вѣхж** **въ** **власти** **диоклитїановѣ**, 12.10. Пров, Тарх и Андроник, *те бяха в областта на Диоклитиан*, т. 2, 39:20; **сїи** **вѣхж** **раби** и **слоугы** **четыре**^х **протиктор**, 7.2. Св. мци в Никомидия, *те бяха роби и слуги на четирима протектори*, т. 6, 22:21; **си** **вѣхж** **ѿ** **кападокиа**, 16.1. Св. мци Певсип, Еласип и Неонила, *те бяха от Кападокия*, т. 5, 40:24.

С неголям брой примери за женски род мн.ч. са формите **сїа** (3): **сїа** **вѣхж** **присныа** **сестры**, 10.9. Св. мци Минодора, Митродора и Нимфодора, *те бяха вечни сестри*, т. 1, 52:21; **сїа** **вѣхж** **при** **диоклитїанѣ** **цри**, 27.10. Св. мци Капетоллина и Еротида, *те бяха при император Диоклитиан*, т. 2, 84:22. (ж.р.); **сїа** **отечество** **имѣхж** **верои**, 28.2. Прп. Марина и Кира, *те имаха отечество Верои*, т. 5, 78:6.

Единични са примерите **сиа**, **сиж** (вм. **сиа**): **сиа** **пострадаша** **при** **маѣимїанѣ** **цри**, 1.11. Св. мци Кириена и Юлиания, *те* (Кириена и Юлиания) *пострадаха при император Максимиан*, т. 3, 7:29; **сиж** **вѣхж** **въ** **цртво** **маѣимїана** **злочѣстиваго**, 21.3. Св. мци жени от Амниса, *те* (жените) *пострадаха при император Максимиан*, т. 7, 63:1; **сѣи** **вѣхж** **ѿ** **седемѣдесатїихъ** **апѣлъ**, 30.7. Св. ап. от 70-те, *те бяха от 70-те апостоли*, т. 11, 64:17.

Наблюдава се стремеж местоименията да се преобразуват в двусрични, в съответствие с действащата тенденция към унифициране и с цел да се избягват омонимните форми.

3. Третолични местоимения, образувани от показателни за далечни лица и предмети

а) За мъжки род се срещат показателни местоимения с функция на третолично местоимение, съгласувани с глаголните форми, с които влизат в дистрибуция. Графичните варианти са разнообразни: **онѣ**, **он**, **он'**, **онѣ**, **он'** и **он**.

Примери: **онѣ** **же** **архїереовж** **молвж** **слышавъ**, 28.2. Св. мч. Протерий, *той*, *като чу молбата на архиерея*, т. 6, 77:2; **он'** **же** **ми** **подаде** **чашж** **златж**, 5.10. Видение на Козма мних, *той* *ми подаде златна чаша*, т. 2, 22:6; **он** **же** **ѿ** **тыа** **горы** **изше**^а, 19.10. Св. Йоан Рилски, *той*, *като излезе от тая планина*, т. 2, 59:8; **он** **же** **въ** **младѣ** **юногствѣ** **изоставивъ** **родителъ**, 14.7. О. Онисим Чудотворец, *той* *от младостта си, като изостави родителите си*, т. 11, 34:26; **он'** **же** **оувѣавъ** **влрвдїе** **онѣ**^х... **мечнж** **на** **ни**^х **сѣмртъ** **ѿсжди**, 1.9. Св. мци Евод, Калист, Ермоген, *той* (князът), *като узна благородството на онези, на посичане с меч ги осъди*, т. 1, 24:15; **онѣ** **же** **не** **вѣмы** **како** **или** **инако** **мышлѣаше**, 10.7. Св. мци постници, *той* (Исидор) *не знаем как или иначе мислеше*, т. 11, 27:31.

б) За женски род се срещат **она** и **она**: **она** **же** **не** **повинѣваше** **са** **исплънити** **тож** **хотѣнїе**, 17.9. Св. мца Агатоклия, *тя* *не се подчиняваше да изпълни това желание*, т. 1, 68:1; **она** **влгдарствивши** **бѣ** **занеже** **въ**

лице **виѣма**, 3.9. Св. мца Василиса, *тя*, като благодареше на Бога, защото беше бита в лицето, т. 1, 30:23.

в) Откриват се два примера за **среден род оно** и **ѡно**, при които показателното местоимение има функция на третолично местоимение *то*: **приведе^тно вы^с отроча въпрошено епархомъ коего бѣ чѣтеши и оно рече хѣ**, 18.11. Св. мч. Роман, *доведено бе детето, попитано от епарха: „Кой бог почиташи?“ И то отговори: „Христос“*, т. 3, 66:23; **онѡ же бѣше искѹшенїе**, 23.10. Прп. Никифор, *то беше изкушение*, т. 2, 74:7.

г) За **множествено число** се открояват примери, при които показателното местоимение има функция на лично за 3 лице: **они**, **ѡни** и **ѡны**: **ѡни пришедше и хр^стїаны себе нарекоша**, 3.2. Св. Власий, *те (войниците) като дойдоха и се нарекоха християни*, т. 6, 11:29; **они же възвративше сѧ славѣахѡ бѣ**, 7.7. Св. мца Кириакия, *те*, като се върнаха, славеха Бога, т. 11, 31:20; **ѡны ѹтанѡвше сѧ ѡ воинь**, 4.10. Св. мца Домнина и дъщерите ѧ, *те*, като се скриха от войниците, т. 2, 16:8.

4. Третолични местоимения, образувани от показателни за изреждане и противопоставяне

В някои от примерите **овъ**, **ова**, **ови** имат функция на третолично местоимение: за м.р. и за ж.р.: **овъ мечемъ съсѣченъ, ова дрѣвомъ сътльчѣна**, 29.9. Св. мци Казд и Каздия, *той с меч съсечен, тя с дърво пребита*, т. 1, 100:2-3; за мн.ч.: **ови дѣшевнаа брѣмена его ра^а очищающе**, 1.4. Прп. Макарий Изповедник, *те заради него се очистваха от душевните тревоги*, т. 8, 8:14.

За да се съпостави значението на показателните форми с онези, които имат функция на форми за 3 л. на личните местоимения, в Таблицы 1, 2 и 3 се успоредяват примери от житията на СтПр, които илюстрират тази семантична трансформация.

Таблица 1. Показателни местоимения **тъ**, **та**, **ти**

Показателни местоимения за 3 лице	Показателни местоимения
М. р.: тъи посѣченъ вы^с , 1.10. Михаил Завойски и др., <i>той беше посечен</i> , т. 2, 7:24.	М. р.: тъи же великыи ѡеѡаръ , 11.11, Прп. Теодор Студийски, <i>този великият Теодор</i> , т. 3, 45:6.
Ж. р.: та бѣше ѡ персиды , 12.7. Св. мца Голиндуха, <i>тя беше от Персида</i> , т. 11, 31:10.	Ж. р.: та стѡа фавста бѣше при мажнѡванѣ цри , 6.2. Св. мца Фавста, <i>тази света Фавста беше при император Максимиан</i> , т. 6, 20:15.
Мн. ч.: ти епискѡпи вышѧ , 31.10. Св. ап. Стахий, Амплий, Урван и Наркис, <i>те бяха епископи</i> , т. 2, 97:30.	Мн. ч.: ти стїи въ никодимїи ходѡще , 21.10. Св. мци Дасий, Гай и Зотик, <i>тези светите в Никодимия ходещи</i> , т. 2, 66:26.

Таблица 2. Показателни местоимения съи, сна, сии

Показателни местоимения за 3 лице	Показателни местоимения
<i>М. р.: съи вѣше ѿ солѣнѣ, 1.10. Св. мч. Домнин, <u>той</u> беше от Солун, т. 2, 8:22.</i>	<i>М. р.: съи стѣи апѣлъ, 1.10. Ап. Ананий, <u>този</u> светият апостол, т. 2, 7:8.</i>
<i>съ еѣ епископъ смирьньскы, 22.4. Св. ап. Апелий, Лука и Климент, <u>той</u> е епископ Смирненски, т. 8, 55:19.</i>	<i>съ стѣи хѣвъ мѣчникъ мираксъ, 11.12. Памет на Миракс, <u>този</u> светият Христов мъченик Миракс, т. 4, 42:26.</i>
<i>Ж. р.: сна ѿ младыиъ ноктѣи бѡу себе вѣдавше, 23.6. Св. мца Агрипина, <u>тя</u> от младостта се отдаде на Бога, т. 10, 54:14.</i>	<i>Ж. р.: сна стѣа макрина добротоу тѣлесноу и нравы благыи оукрася себе, 19.7. Св. пр. Макрина, <u>тази</u> света Макрина с телесна доброта и добри нрави украсявайки себе си, т. 11, 42:10.</i>
<i>Мн. ч.: сии вѣхъ въ области диоклитѣановѣ, 12.10. Пров, Тарх и Андроник, <u>те</u> бяха в областта на Диоклитиан, т. 2, 39:20.</i>	<i>Мн. ч.: сии стѣи хѣви мчници вѣхъ при декѣи цѣри, 12.10. Св. мци Пров, Тарх, Андроник, <u>тези</u> Христови мъченици бяха при император Декий, т. 2, 41:3.</i>

Таблица 2. Показателни местоимения онъ, она, оно, они

Показателни местоимения за 3 лице	Показателни местоимения
<i>М. р.: онъ нача повѣсть, 5.10. Видение на Козма мних, <u>той</u> започна повест, т. 2, 19:8.</i>	<i>М. р.: тѣсныи онъ пѣт прѣшеше, 5.10. Видение на Козма мних, <u>тесният онзи</u> пѣт като премина, т. 2, 19:32.</i>
<i>Ж. р.: она же къ цѣрю рече, 26.2. Прп. Порфирий, еп., <u>тя</u> (царицата) каза на царя, т. 6, 66:27.</i>	<i>Ж. р.: жена она имѣше отроча, 18.10. Прп. Юлиан, <u>онази</u> жена имаше дете, т. 2, 55:3.</i>
<i>Ср. р.: приведено выѣ отроча въпрошено епархомъ коего бѣ чѣтеши и оно рече хѣ, 18.11. Св. мч. Роман, доведено бе детето, попитано от епарха: „Кой бог почитаи?“ И <u>то</u> отговори: „Христос“, т. 3, 66:23.</i>	<i>Ср. р.: стѣое оно тѣло, 25.2. Ипатий, еп. Гангрыйски, <u>онова</u> светото тяло, т. 6, 65:6.</i>
<i>Мн. ч.: они же възвративше сѣ славѣахъ бѣ, 7.7. Св. мца Кириакия, <u>те</u>, като се върнаха, славеха Бога, т. 11, 31:20.</i>	<i>Мн. ч.: поемше ма они юѣи въсхождаахъ на нѣбо, 29.4. Чудеса в Африка, като ме взеха <u>онези</u> младите, възлизаха на небето, т. 8, 75:4.</i>

Въз основа на направените наблюдения се очертават следните *изводи*:

1. В СтПр присъстват всички типове показателни местоимения, които имат функция на форми за 3 лице на личните местоимения. Тези форми са преходни между личните и показателните, защото по произход са показателни, но с избледняло значение, при които на преден план излиза функцията им като лични. Семантиката им е обусловена от контекста: в дистрибуция с именна форма имат показателно значение, а в дистрибуция с глаголна форма означават третолично местоимение. Например **съи вѣше** означава *той беше*, докато **съи блажєнии** означава *този блажєният*. Засилената употреба на такива форми е обусловена от спецификата на проложните жития, където говорещият повествува за мъченици, светци и преподобни и разказва за тях в 3 л. единствено или множествено число.

2. Съществено значение в исторически план има употребата на удължените форми за м.р. **тъи**, за женски род **тъа**, за мн.ч. **тїе/ тїе**, които по-късно преминават в **той**, **тя** и **те**, както и наличието на новите форми **тѡи**, характерни за говоримия език.

Наред с показателните местоимения, присъщи за старобългарския език, в Търновската редакция на Стишния пролог присъстват интересни иновативни форми, проникнали в книжовния текст под влияние на говоримия език.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

Граматика 1993: *Граматика на старобългарския език*. София, 1993. [Gramatika na starobalgarskiya ezik. Sofia, 1993].

Петков 2000: *Петков Г.* Стишният пролог в старата българска, сръбска и руска литература (XIV – XV век). Пловдив, 2000. [**Petkov 2000:** *Petkov G.* Stishniyat prolog v starata balgarska, srabska i ruska literatura (XIV – XV vek). Plovdiv, 2000].

Петков, Спасова 2008–2014: *Петков Г., М. Спасова.* Търновската редакция на Стишния пролог. Текстовете. Лексикален индекс. Т. 1 – 12. Пловдив, 2008 – 2014. [**Petkov, Spasova 2008–2014:** *Petkov G., M. Spasova.* Tarnovskata redakcia na Stishnia prolog. Tekstove. Leksikalen indeks. T. 1 – 12. Plovdiv, 2008 – 2014].

Спасова 2009: *Спасова М.* Няколко редки и диалектни думи в славянския превод на Стишния пролог (Върху материал от проложните текстове за месец септември). – В: *Oratio vitae simulacrum* (Словото е отражение на живота). Сборник научни изследвания в чест на 65-годишнината на проф. д-р Хр. Станева. В. Търново, 2009, с. 298–308. [**Spasova 2009:** *Spasova M.* Nyakolko redki i dialektni dumi v slavyanskiya prevod na Stishnia prolog (Varhu material ot prolozhnite tekstove za mesec septemvri). – : *Oratio vitae simulacrum* (Slovoto e otrazhenie na zhivota). Sbornik nauchni izsledvania v chest na 65-godishninata na prof. d-r Hr. Staneva. V. Tarnovo, 2009, s. 298 – 308].

Спасова 2016: *Спасова, М.* Производни съществителни със суфикс -išt(e) в Търновската редакция на Стишния пролог – В: Юбилеен сборник в чест на 70-годиш-

нината на проф. И. Харалампиев. STUDIA PHILOLOGICA UNIVERSITATIS VELIKOTARNOVENSIS. VOL. 35, Филологически проучвания на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Том 35. УИ „Св. св. Кирил и Методий“. В. Търново, 2016, с. 81–104. [**Spasova 2016:** *Spasova M.* Proizvodni sashtestvitelni sas sufiks -išt(e) v Tarnovskata redakcia na Stishnia prolog. – V: Ubileen sbornik v chest na 70-godishninata na prof. I. Haralampiev. STUDIAPHILOLOGICAUNIVERSITATIS VELIKOTARNOVENSIS. VOL. 35, Filologicheski prouchvaniya na VTU „Sv. Sv. Kiril i Metodii“. Tom 35. UI „Sv. Sv. Kiril i Metodii“. V. Tarnovo. 2016, s. 81–104].

Доц. д-р А. Петкова по време на представянето на юбилейния сборник в чест на проф. д-р К. Цанков (16.10.2019 г.)